

istanbul okuma grubu
30 nisan 2022 buluşması,
yusuf atılgan - aylak adam romanı
toplu değerlendirmesi

Mehtap Uygun (sunum-moderasyon),

1-YAZAR BU KİTAPTA NE ANLATMIŞ?

Aylak Adam, maddi durumu yerinde olduğu için çalışmak zorunda olmayan, ancak eğitilmiş, kültürlü, bilgili bir adam olan C.'nin hayatında bir seneyi konu alıyor. C., roman boyunca çeşitli işlerle uğraşır, fakat aradığı gerçekten anlamlı hayata bir türlü ulaşamıyor. İstanbul'da geçen romanın merkezinde, C.'nin hayata bakışı, yaşadığı olaylarla ilgili yorumları ve arayışları yer alıyor.

Aylak adamın baba nefretinden güç alan kurulu düzen karşıtlığı ve aylaklık savunusu, çelişik şekilde baba mirasının sağladığı olanaklarla mümkün olabilmektedir. Aylak adam C'nin kenti dolaşma biçimindeki arayışı, içinden çıktığı yerde; ev, aile ve özellikle anne olgusunda düğümlenir. Ölü baba, oğulun gündelik yaşamının hemen her aşamasında bir gölge gibi belirlemekte, onun gelecek tasarımlarında belirleyici olmaktadır. Aylak adam C. yalnız, sıkıntılı ve toplumdaki bazı kalıplaşmış durumları sorgulayan ve bunları reddeden, "Kuşatılmış olmak, yalnızlık, her şeyden herkesten sıkıntı duymak, kalabalıklardan, insanlardan kaçan bir adam olarak karşımıza çıkıyor. Sıkıntısının nedeni sürekli olarak kendine yönelmiş olmasından dolayı yabancılaşmasıdır. Öyle ki sıkıntı kitabın başından sonuna C ile özdeşleşiyor Karakter insanların belli kalıplar ve yargılar oluşturduktan sonra bunlara ölesiye itaat etmelerine şaşırıyor ve kabul etmiyor tüm bunları. Burada C. insanların kendi kafalarında oluşturdukları bir kalıp değere karşı geliyor, çünkü ona göre bir insan o an herhangi bir şeyi yapmak istiyorsa, yapmalı nasıl görüldüğünü ya da hangi kalıba uyduğunu düşünmeden. Ve bu düşüncesiyle de C karakteri toplumla ters düşmektedir. Bu yüzden başkahraman yine topluma aykırı davranışıyla adını reddetmiştir. C. bu kadar reddedişlerinin içinde bir arayışa sahip bir adamdır. "Gerçek sevgiyi" arıyordu ve bu durumu kitabın son kısımlarına doğru şu sözleriyle çok içten bir şekilde yansıtmaktadır: "Ben, toplumdaki değerlerin ikiyüzlülüğünü, sahteliğini, gülünçlüğüne görece beri, gülünç olmayan tek tutamağı arıyorum: Gerçek sevgiyi! Bir kadın. Birbirimizi yeteceğimiz, benimle birlik düşünen, duyan, seven bir kadın. Böyle bir kadın arayışımı İstanbul'un çeşitli semtlerinde ve mekanlarında sürdürürken bilinç atındaki kadın tipi ise, koyu mavi gözlü, şefkatli ve içten kadın tipi, bir bakıma kendisini 1 yaşından itibaren gerçek bir anne sevgisi ile büyüten Zehra teyzesine benzemektedir. Ancak ruj süren ve topuklu giyen kadınlardan hoşlanmayan C, zaman zaman görüntüyü özün önüne geçiren, abartan bir biçimciliğe saplanmaktadır.

Bu yüzden de Güler'le çok güzel başlayan ilişkileri aslında tam da C'nin kafasında oluşturduğu kadın olgusundan dolayı zarar görmüştür. 'Toplumsal koşullamalara, ön yargılara karşı kendi içinde 'korkunç ve pasif' bir direnişi sürdüren C'nin, sevgi ilişkisinde güvensizlik ve önyargının kurbanı olması, C'nin düşüncelerindeki ve kişiliğindeki paradoksal durumu dile getirmektedir. "Zengin değil ama paralı" yani maddi bir sorunu olmamasına rağmen ve bohem rahatlığıyla geçen günleri genç adamın iç sıkıntısını geçirmez. Ve biz Yusuf Atılgan'ın rahat anlatımıyla kahramanı C'nin yalnızlığını okur olarak tüm kuvvetiyle duyumsarız. Aylak Adam kentli insanın romanıdır.

2-YAZAR BU KİTAPTA ANLATILANLARI NASIL ANLATIYOR VE ANLATIM UNSURLARINA DAİR SAPTAMALAR

Yusuf Atılğan'ın Türk edebiyatında 1950 sonrasına denk gelen ve modern dönem bireyinin sorunlarını felsefi ve psikolojik açıdan ele alan romanı, bir kent aylağının büyüme sürecini, daha çok psikolojik yabancılaşma, yalnızlık, tutunamama gibi temalar etrafında ele alır. Anlatım unsurları olarak yalın, açık ve sürükleyici bir dil kullandığı romanında, iç gözlem, iç monolog, bilinç akışı, bilinçaltı ve psikanalitik yöntemlere başvurarak bireylerin ruh halini başarılı bir şekilde aktarmıştır. Yazarın anlattığı dünyalarda siyaset, tarih ve toplumsal olgular da ön planda değildir. Temel mesele, toplum karşısında ve dışında yapayalnız bir bedenden ibaret insanın denetimden çıkarak çevresindeki yaşamı tahrip etmesidir. C'nin içsel hesaplaşmasının geçtiği kısımlar başarıyla verilir. Eserin ilk bölümü olan Kış'ta, (Atılğan, bu kitabında belirgin zaman kavramlarını kullanmak yerine mevsimlere göre; kış, ilkyaz, yaz ve güz olmak üzere dört bölüme ayırmıştır.) C'nin adab-ı muaşeret hakkındaki düşüncelerinde bu teknik kullanılmıştır: “Simit yiyerek yürüyor. Tek tük geçenler dönüp ona bakıyorlar. Kılığı düzgün bir adamın sokakta simit yemesi yasaktır. Bütün yasaklar gibi bunun da kaçamak yolu yok mu? Simidi kır, cebine sok. Tek elinle bir lokma koparıp kimseye sezdirmeden ağzına at. Ama, ben dişlerim sağlamken ısıracağım.” Aylak Adam romanı C. adlı şahsın yapısı, anlatım tekniği ve romandaki mekan ile zaman unsurlarının işlenişi yönüyle edebiyatımızda postmodern roman anlayışının ilk kırılmalarından kabul edilmektedir

3-YAZARA VE KİTABA KOŞUT ÖZELLİKTE BAŞKA YAZARLAR VE KİTAPLAR (ETKİLENDİĞİ VE ESİNLENDİĞİ) BAŞKA YAZAR VE YAPITLAR OLUP OLMADIĞI VARSA KİM VE HANGİ YAPITLAR

Atılğan arkasında bıraktığı kısa külliyatla kendinden sonraki kuşakları etkilemeyi başardı. Reşat Nuri Güntekin'in “miskini” (miskinler tekkesi) onun ilk romanında C. karakteri ile Aylak Adam'a döner. Bu romanında insan ve şehir yaşamı psikolojik bir yaklaşımla verilir ve yabancılaşma, yalnızlık ve aile kavramı irdelenir. Bunu bir başkaldırı olarak görenler vardır ve başka bir kült roman olan “tutunamayanlar” ile aynı düzleme oturtmak mümkündür. Kendisiyle yapılan bir söyleşide Çehov ve Faulkner'ı “hayranlıkla, hatta kıskanarak” okuduğunu söylüyor. Başka bir söyleşide de “Batıdan olsun, bizden olsun beğenerek, severek okuduğum yazarlar vardır. Dostoyevski, Gide, Montherlant, Camus, Sartre, Simenon, Huxley, Joyce, Green, Capote, Sait Faik, Vüs'at O. Bener, Nezihe Meriç gibi.”

4- SUNUMU YAPANIN BU YAZAR VE KİTABA DAİR BÜTÜNCÜL DEĞERLENDİRMESİ

Öncelikle kişisel olarak okuma tercihim olan psikolojik romanların en iyi temsilcisi olduğunu düşündüğüm Yusuf Atılğan romanlarının her ikisini de tekrar okudum ve yine çok etkilendim. Aylak Adam romanını ilk okuduğumda daha uzun bir roman olabilirdi diye düşünmüştüm ancak bu defa yazarın anlatılabilecek her şeyi yalın bir dille, geçmişe gidiş dönüşleri en doğru anlarda kullanarak ve romanın diğer karakterlerinin de duygularıyla empati yapabilmemizi sağlayarak, mevsimsel bir zaman örgüsü kullanıp okuyucuyu yormayarak tam tadında bitirdiğini düşünüyorum. En fazla etkilendiğim kısmı da romanın sonudur. C, bulduğunu sandığı bir kadının peşinden koşarken sebep olduğu bir kaza nedeniyle polis tarafından durdurulduğunda, “Yıllardır aradığımı bulur bulmaz yitirmesine sebep olan bu saçma ve alaycı düzene boyun eğmiş gibi kendini koyverdi. Sustu. Konuşmak gereksizdi. Bundan sonra kimseye ondan söz etmeyecekti. Biliyordu; anlamazlardı.”

5-YAZARA VE DİĞER YAPITLARINA DAİR GENEL BİLGİ, YAŞAMINDAKİ ÖZEL VE ÖZGÜN DURUMLAR

Biyografisi; Yusuf Atılgan, 27 Haziran 1921 tarihinde Manisa’da tahsildar bir babanın oğlu olarak doğdu. Manisa Ortaokulu’nu, parasız yatılı olarak okuduktan sonra Balıkesir Lisesi’ni ve ikinci sınıftan sonra askeri öğrenci olarak devam ettiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Mezun olduktan sonra Akşehir’de bulunan Maltepe Askeri Lisesinde bir yıl edebiyat öğretmenliği yaptı. Gizli siyasi faaliyette bulunduğu iddiasıyla tutuklanarak hapse mahkûm edildi. On ay hapis yattı. 26 Ocak 1946’da serbest kaldıktan sonra öğretmenliği elinden alındı. Manisa’nın Hacırâhmanlı köyüne yerleşti; sıradan bir hayatı seçerek evlendi ve uzun süre çiftçilik yaptı. 1955’te Tercüman gazetesinin açtığı öykü yarışmasında birinciliği kazandı. 1976’da tiyatro oyuncusu Serpil Gence ile ikinci evliliğini yaparak İstanbul’a yerleşti. 1980’den sonra, danışmanlık ve çevirmenlik, kısa bir süre redaktörlük yaptı. Üzerinde çalıştığı “Canistan” adlı romanını tamamlayamadan 9 Ekim 1989’da kalp krizi sonucu İstanbul Moda’daki evinde hayatını kaybetti.

Edebi Kişiliği; Çağdaş Türk romanının başyapıtları sayılan iki romanını da (Aylak Adam 1958- Anayurt Otel 1973) köyde çiftçilik yaparken yazmıştır. Manisa’da Muradiye Kitaplığı’nda köklenmiş okuma merakı. Manisa’da lise olmadığı için yatılı olarak gittiği Balıkesir’de İngilizce öğretmeni Behice Boran’mış. Geleceğin ünlü profesörü, siyasi lideri Behice Boran ne kadar okuma ve yazma merakında etkili oldu bilemiyoruz ama ilk şiir ve öykü denemelerini lise çağlarında yaptığını belirtiyor Yusuf Atılgan. Öğretmenlerden yana hep şanslı. Edebiyat Fakültesi’nde Ahmet Hamdi Tanpınar, Halide Edip Adivar, Ragıp Hulusi ve Raşit Arat gibi önemli hocalardan ders almış. Halide Edip Adivar’ın birlikte çeviri yaptığı öğrenci grubunda yer almış.

Ama Atılgan üzerinde en çok etki bırakan öğretmen olarak Tanpınar’ı anıyor. “En büyük şansım üç yıl Ahmet Hamdi Tanpınar’ın öğrencisi olmam. Örneğin Recaizade’den Proust’a, Gide’e, iyi müziğe atlayarak anlattığı derslerin ve ara sıra özel konuşmalarımızın yazarlık mizacımda büyük etkisi olduğuna inanıyorum.” Yazmakla kalmaz ödüllere de katılır. Ödüllerin yazarlığını belirlediği anlaşılıyor. Yakınlarının da ısrarıyla katıldığı ama sanırım hâlâ tereddütleri olduğu için ya da belki de siyasi nedenlerle gerçek adının anılmasını istemediğinden “Evdeki” ve “Kümesin Ötesi” adlı öykülerini Tercüman gazetesinin 1954 yılında açtığı öykü yarışmasına müstear adlarla gönderir. Yusuf Atılgan adını kullanmaz bu öykülerde. “Evdeki” öyküsünü Nevzat Çorum, “Kümesin Ötesi” adlı öyküsünü ise Ziya Atılgan imzasıyla yollamıştır. “Evdeki” öyküsüyle birinciliği, “Kümesin Ötesi” ile dokuzunculuğu kazanır ama ödülleri almaya gitmediği gibi kimliğini de açıklamaz.

Biyografilerinde bu öykülerin yayımlanmış ilk eserleri olduğu belirtiliyor ama sonradan elde edilen verilere göre daha 1941’de Yusuf Ziya Atılgan adıyla dergilerde şiirlerinin yayımlandığı anlaşılıyor. Asıl belirleyici ödül ise 1958 Yunus Nadi Roman Yarışması olmuş. Bu ödüle katılma kararı verince yazmakta olduğu romana hız vermiş ve bitirmiş. Romanlarında yalnızlık ve yabancılaşma temalarını sıklıkla işleyen yazarın roman kahramanları toplumdan kopuk, içe dönük, psikolojik problemler yaşayan insanlardır. Biri tamamlanmadan basılan üç romanında da kahramanlar köy, kasaba, şehir gibi farklı sosyal çevrelerde yaşamalarına rağmen aynı problemleri yaşarlar. Çevrelerinden kopuk, kaynağı çoğunlukla çocukluk dönemlerine ait problemlerden kurtulamayan, kurtulmanın yolunu bulamayan bu kahramanların üçü de Türk edebiyatının akılda kalan ve iz bırakan tiplerindendir. Aylak Adam çığır açan romanlardan. 1950 Kuşağı’nın dert edindiği yabancılaşma, bireysellik, varoluş gibi sorunlara getirdiği yaklaşımla önemli olduğu kadar Albert Camus’un Yabancıyla birlikte değerlendirilebilecek bir eser. Zaten Camus-Atılgan ilişkisi üzerine yapılmış bir çok çalışma bulunuyor. İlk bakışta Anayurt Otel farklıymış gibi görünür. Zebercet, kasabalı ve C.’ye göre daha az kültürlü biridir. Ama onun iç sıkıntısı da pek farklı değildir. Benzerlikleri kadar farklılıkları da var. Sonuçlar açısından ise tabii ki farklılar. Anayurt Otel, bir cinayet ve bir intiharla bir trajediye dönüşür.

Kaynakça; İrfan Murat Yıldırım- Araştırma Makalesi, Metin Celal- Özgür Edebiyat
okudugumkitaplar.blogspot.com.tr

Cevat Onursal,

BİR DERMAN İÇİN BOŞ YERE AZAP ÇEKİLİR Mİ?

Aylak Adam'ı 30. baskısında, Anayurt Otel'i'ni de 25.baskısında ilk kez 2013 yılında okumuştum. Kitapları okuyup bitirdiğimde şu soruyu kendime sordugumu çok iyi anımsıyorum:

Nasıl bir damar yakaladıar da Ahmet Arif bir, Yusuf Atılgan iki, bilemedin üç kitapla, hem de onca baskısı yapan kitapla edebiyat dUnyamızda silinmez iz bıraktıar ?

Bu sorunun cevabını arayanlar "niceiik" "niteiik" ilişkisini, çok yazarların "kendini tekrar etmesi" ni yok sayamayacaktır.

Nasıl ki , "sıkı şiir"de sözcüklerinin "dokunulmazlığı" varsa, sözcüklere dokunulduğunda şiirin büyüü bozuluyorsa Aylak Adam'da da böyle; yazar kurduğu cümlelerle romana şiir tadı vermiş, dil ve duygu bütünlüğü sağlamış; "Dikkat et, salt bir roman değil, romanla şiirin iç içe geçtiği bir metin okuyorsun, çözümlenmeye çaba göstermelisin." iletisini vererek okura keyifli bir sorumluluk yüklemiş, bu da yetmemiş, sinema dilini romanın içine ustaca yerleştirmiş, okurun yer yer film izliyor, yer yer roman okuyor duygusu yaaamasını sağlamış, bu salınımla da bırakın okuru yormayı, okurun yamaçtan denize atlamanın tatlı heyecanını yaşamasına neden olmuş, tüm bunları yaparken de, "süsü dil" in tuzağına düşmemiş, romanı "Yazınsal dil" ustalığı ile ince ince dokunmuş, anlatımı tekdüzelikten kurtarmak için de yeri gelmiş I. tekil kişi, yeri gelmiş III. tekil kişi, yeri gelmiş mektup veya günlük gibi değişik yolları denemiş.

Yazar, başta bay "C" olmak üzere her zaman, her yerde karşımıza çıkan; duruşarı, ilişkileri ve inandırıcı kişilikleri ile kurmaca olduklarını okurun aklına bile getirmeyen roman kahramanları yaratmış, yine bay C'nin şahsında çocukluğun yetişkinliği nasıl şekillendirdiğini bir uzman güvenilirliği ile okura sunmuş ve okura "Bu roman sevgi romanı mı, sevgisizlik romanı mı?", "Bir kentsoylunun bunalımlarını, çıkmaz sokakta çıkar yol arayışını anlatan psikolojik roman mı?", "Huzursuzluk romanı mı?" sorusunu sordurmuştur.

Köy kökenli olmasına, köyü çok iyi tanınmasına rağmen, romanın yazıldığı dönemlerde hakim olan köy romanı, kentleşmenin yarattığı toplumsal sorunları irdeleyen roman anlayışlarına sırtını dönüp, "bireyi" ve bireyin "sığ" sanılan aslında dipsiz kuyu olan dünyasına el atmıştır. Yazarın yaşamının büyük bir bölümünün I. Dünya Savaşı ile II.Dünya Savaşı arasında geçmesine, savaşın vahşetine tanık olmanın yarattığı umutsuzluğun sonucu olarak da bireyi umut olarak görmesine bağlayabilir miyiz, bilemem...

Bir olay örgüsünün olmadığı, bu nedenle de yer yer okumakta zorlandığım ağırbaşlı usta işi bu romandan bana kalan,-şimdiye dek yazılanların ve söylenenlerin tekrarına düşmeden bir saptama yapmak gerekirse- ölüİerimizi terk etmenin dirilerimizi terk etmekten çok daha zor olduğudur. Keşke Aylak Adam'da olduğu gibi okuduklarımızı yıllar sonra tekrar okuyacak kadar uzun ömrümüz olsa da kişisel değişimimize tannk olsak...

Semra Kılıçtepe,

Yusuf Atılğan ,yıllar önce anayurt oteliyle tanıştığım bir yazar.Aylak adamı 2019 da okumuştum ,kitabı okuma sürecinde bazen kendi yalnızlık duygularımızı ,aramalarımızı düşünmüşümdür ,Aslin da çoğumuzun içinde bir aylak adamlık yok mudur.Ama C hayatını yaşamak için çalışmak mecburiyetinde olmayan ,galiba buna pekde istekli olmayan bir insandır .C aydın bir kişidir ve hayatının anlamı sanki sadece gerçek sevgiyi bulabilmektir ve bu tek kadını ararken istanbulda ünüversite öğrencileri ve sanatçılar çevresinde dolaşır ,C kendine güvenen zeki güçlü ve paralı bir adamdır ,gerçek aşkı ararken önce bulduğunu sanır umutlanır ve hayal kırıklığına uğrar .Ne ayşe de ne de güner de aradığı mutluluğu bulamaz .Kitabı okumaya devam ederken C nın babasıyla olan sorunlarıyla karşılaşırız ,en büyük korkularından biri babasına benzemektir ,bunun korkusuyla baba olmayı istemez.Roman anlatımında klasik bir yöntem kullanılmış ,C nın bilincini sergilemek için iç çözümleme ,iç konuşma gibi yöntemler kullanılmış .C nın düşünce ve yaşam felsefesini C nın iç konuşmalarından ,bazen anlaticidan ,bazen başkalarına söylediklerinden öğreniriz .Yazar C nın psikolojisini bize anlatmaya çalışmıştır . Yazar kitabın sonunu okuyucuya bırakmıştır .

Ayşen Mert,

Kitabı 10 yıl önce okumuştum, şimdi tekrar okudum, özellikle sayfiye bölümü nedense çok net aklımda kalmış, 4 bölümden oluşan kitap, ilk bölüm olan kışı atlatanlar için daha kolay ilerliyor, kitabın kahramanı Aylak Adam bir kent filozofu olan edebi bir antikahraman, aylaklığı bir boş vermişlik değil, aksine bin bir işaret taşıyan protest bir eylem, paralı ve aylak oluşu dışında fiziksel bilgilerine hatta ismine bile sahip değiliz, sayfalar sonra onu C harfi ile anmaya başlıyoruz, onun öncesi olan B harfi ile başlayan ulaşamadığı ideal kadın da harf sırası dolayısı ile hep bir adım önde kaçmasa da yerinde sabit kalamayan kovalanan bir tanımlama hissettirdi bana, Aylak adam hem kalabalıklarda hem de yalnız, hatta özel bir yalnız, tahsili yok sayılır ama sanatçıların, ressamların, üniversite öğrencilerinin bulunduğu bir çevrede yaşıyor, kitap, plak, resim alıyor, bunlar onu zengin bir mirasyedi, züppe tanımları ile ifade edilen aylaklıktan farklı kılıyor, kitap içinde KUYARA ve ADAKO tanımları, tutamak ihtiyacı, sinema alışkanlığı, etkilendiğim mevzular, roman birinci tekil şahıs anlatıcı ile üçüncü tekil şahıs tanrısal anlatıcı tarafından biraz karamsar, zaman zaman iç sıkıntısı veren satırlar ile bize okutturuyor kendini, son derece başarılı psikolojik tahliller var, konu bizim kuşağa yakın, uzaktan kız kesmeler, postahane köşesinde, okul kapısında beklemeler, takip edip evini öğrenmeler, bir kağıt parçasını eline sıkıştırıp, çantaya atıp, meram anlatmalar ve sonunda KIZI bir sinema locasına atmalar... bunlar devrinde yaşanmış olaylar, bugün telefon ile bütünleşen nesile bu satırlar tarih bilgisi gibi gelebilir. Kitap aylaklığa bir övgü değil, bu varoluş halinin tüm çıkmazları, sıkıntıları, umutları ile gerçek kılan sürecin dışı vurumu, kitap anlatıcının tam bay C ye uygun dediği B ile bir tanışma fırsatının daha kaçması ile sona eriyor, fırsatlar kaçabilir ama yaşadıkça hep bir umut var, diyoruz, B ile C nin mutlu olma ihtimali belki zayıf, hatta B nin bundan hiç haberi bile yok ama Aylak Adam'ın işi bu aramak.

Gülayşen Erayda,

Çocukluğunun hapishanesinde kalmış, babasının olumsuz izlerinin üstünden aşamamış, bir çokşey yapabileceği halde kendi içine kapanmış , kapandııkça yaşadığı topluma yabancılaşmış, öteki durumuna düşmüş bir genç adamın dramı. Eserde Ayşe'den Güler'e hep annesinin, Zehra Teyzesinin kokusunu, mavi gözlerini, şaşı bakışlarını bulacağını sanan C. her seferinde hayal kırıklığına uğrayıp, karşısına çıkan kadınları da hayal kırıklığına uğrattıyor. Ayşe ile konuşması sonrası içini açtığı, yaralarını gösterdiği kısım çok sarsıcı. Babasından nefret etse de onun gibi kadınların bacaklarına bakması, hizmetçinin onu babasına benzetmesi kendine de

yabancılaşmasına neden oluyor. Canı ne zaman bir kadınla ilişki istese ya da utansa kulak kaşıma tikinden, bacaklara bakma, dokunma isteği ondaki içsel sorunu işaret ediyor. Karyako ve Adako metaforlarını büyük beğeniyle okudum. Roman boyunca kendine bir isim verilmeyen C. babasının adını unuttuğunu söylese de, onun çocuk ruhunda açtığı yaraları bir türlü kapatamıyor, babasını kafasından bir türlü silmiyor, öldüremiyor. Tek çare olarak hayalinde yaşattığı, var olmayan bir kadının izini sürüyor. Onu annesi, Zehra teyzesi kadar çok sevecek bir kadını. Sonunda hiçbir zaman bulamayacağını anlıyor... Kitabın kapağını kapattığımda, tıpkı yıllar önceki ilk okumamda olduğu gibi edebi açıdan çok iyi bir eser okuduğumu bir kez daha düşündüm.

Fatoş Öcal,

Mükemmel bir antikahraman yarattığı var sayıldığında- kitap hakkında yazılan her şey o kadar olumlu ki- C için geriye söylenecek bir şey kalmamış gibi.

Oysa bugünden söylenebilecek çok şey var.

Yazarın eril- cinsiyetçi dilinin kitabın bütününde var olduğunu düşünüyorum.

Yazar, toplumsal belirlenmişliklerin tümünü yerle yeksan ederken iki kişilik mükemmel bir dünya arayışı içindeki karşı cinsin konumlanışının ne olabileceğini görüyoruz. eyvah, eyvah yani...

Aydın- entelektüel erkek C' nin bir toplum öngörüsü olmadığı gibi, kitap boyunca kavramsallaştırdığı tek şey olan Kuyara ve Adako' da bile dilin, ağır ayrımcı- cinsiyetçi oluşu kadın bakış açısıyla metne bakmak isteyen okuru irite etmiş olmalı diye düşündüm.

içinde yaşadığı toplumun bu bağlamda bir özdeşi, karşıtı değil.

Ben bu kez, bu açıdan baktım bir de ayrıca romana.

Konuşuruz diye düşürüyorum.

Havana Öngeoğlu,

Yusuf Atılğan'la tanışmam 2014 yılında "Aylak Adam"la oldu. Çok sevmiştim. "Anayurt Otel" romanını da alıp okudum ama ilk kitap gibi bir etki yapmadı. 1950'li yıllarda Türk öykü ve romancılığı altın çağını yaşıyordu. Yusuf Atılğan'da o döneme damgasını vurmuş yazarlardan biri bana göre. Az ve öz eserler vermiş. Toplumdaki kokuşmuşlukları, yozlaşmışlıkları, bireyin yalnızlığı, kendisiyle hesaplaşmasını incelikli bir dille okuyucusuna sunmuştur. Edebiyatımıza anti kahramanı Oğuz Atay ve Yusuf Atılğan kazandırmıştır. Kitabımızın teması; yabancılaşma; toplumun ve bireyin birbirine olan yabancılaşmasını çok iyi vermiş.

Bu eserde bilinç akışı tekniği, içsesleri, mektup, günlük, üçüncü kişi ve Tanrısal anlatıcı var. Ana karakter kahramanımız "C"; sokak adalarıyla ilgileniyor, sigarayı, sinemayı, kadınları seviyor. İnsanlarla ilgili saplantıları var. 1950'lili yıllar. Kadınlarla erkekler arasında her zaman mesafe var. Roman bir yılın dört mevsimini kapsıyor. Toplum baskısını aşmamış bir karakter olan "C" sevebileceği bir kız arıyor. Hiç bulamadığı "B" diye bir kız aradığına tanık oluyoruz.

Çocukluğumuz ve geçmişimiz geleceğimizdir. C; babası ve çocukluğunda yaşadığı travmalar, annesinin erken vefatı, teyzesi, bacak okşamaları ve babasının teyzesiyle yaşadıkları, maruz kaldığı şiddet sonucu insanlığa olan güveninin sarsılması gibi konuları şimdiki yaşamında farklı ilişkilerde yaşamakta. Aylak adamlığı zor zanaat olarak niteler. Duygusal olarak kendini besliyor, okuyor, düşünüyor, sinemaya gidiyor, resimle ilgileniyor, gözlemliyor, yazı yazıyor. Hayatında alışkanlık istemiyor.

Şebnem Balaban,

Yusuf Atılgan'ın 1959 yılında yazdığı AYLAK ADAM kitabını ilk okuduğum zaman yazım şekli dolayısıyla zorlandım. Yazarın, bilinç akış tekniği ve iç monologlarla yazdığı kitabı tekrar akış hızında okuyunca çok keyif aldığımı söyleyebilirim.

Aylak Adam , bir bireyin topluma yabancılaşmasını ve onun var olma çabasını anlatıyor. Bizler de bir şeye tutunarak var olma mücadelesi veriyoruz. İnsanın dünyada mutlaka bir TUTAMAĞI olmalı. Yoksa insan yuvarlanır gider, kimi zenginliğine, kimi işine, kimi sanata, kimi çocuklarına ...C hiçbir şeye tutunamaz. Bay C'de gerçek sevgiyi aramaktadır. Buda onun hayattaki tutamağıdır. Bir kadın yani kendisi gibi düşünen, kendisi gibi hareket eden bir kadın...Aslında C Dünyada olmayan kadını aramaktadır, yani anne sevgisini. Onun için gerçek sevgi budur, küçükken ona bakan Zehra teyzesine de çok düşkündür. Babası ile birlikte olması onda iç travma yaratır, babadan nefret eder.

Bay C toplumun dayattığı kurallara uymaz, kendini toplumdaki tecrit eder. Aykırı davranır bu yüzden toplum kendininkine benzemeyen davranışları bağışlamaz. Çünkü hayatı sadece haz ilkesiyle yaşamak ister. Böylece topluma yabancılaşır.

YABANCILAŞMA; yaşamla anlaşamaz hale gelme ,hayat karşısında huzursuzluk duyma ve giderek yalnızlaşmadır.

Albert Camus yazdığı YABANCI(1942)ile AYLAK ADAM (1959)benzer iki yapıt.İki kitabında merkezi yabancılaşma,Meursault herkese en çok ta kendine yabancı karakterdir.Bay C de çevreye yabancılaşmıştır.Sadece çevrede kendini şaşırtacak birini arar, kimse onu şaşıtmamaktadır.C toplumdan koparak aylak aylak dolaşmayı seçen ,sevgi ve ait olma yetisi olmayan göçbedir.

Şükran Şenol,

Yusuf Atılgan 1958 yılında yazmış Aylak Adamı. Oğuz Atay'dan Hakan Günday'a birçok yazarı da etkilemiş. Sayfa olarak az olmasına rağmen içeriği bakımından üzerinde çok konuşulacak, düşünülecek bir eser.

Tarım toplumunda ektiği ürünün çıkmasını beklemekten başka bir sıkıntısı olmayan insan, çok hızla ilerleyen sanayi devrimi sonrasında endüstrileşme ve modernleşme ile birlikte, şehirleşme ve köyden kente göç..vb yaşanan bu değişimin sonucu toplumsal yalnızlık ve bireysel yalnızlığı yoğun olarak yaşayarak keşfetmeye başlamıştır. Bu öyle bir yalnızlık ki kalabalıklar içerisinde, topluma yabancılaşan ve toplum içinde yalnızlaşan adamın hikayesi. Yusuf Atılgan işte bu yalnız adamı anlatıyor.

Bu adam yani karakterin kendi tabiri ile Aylak adam tüm olumsuzlukların içinde kendisine bir tutamak arar.

Kitap ağırlıklı olarak Aylak adamın çevresinde dönmekle birlikte toplumun her kesiminden çevremizde yaşayan içimizden birilerini kısacık roman da çeşitli karakterler aracılığıyla bir çok konuya değiniyor yazar;

Yabancılaşmayı, baba oğul çatışmasını ve tutunamayanları anlatıyor. modernist edebiyatın Türk edebiyatındaki ilk örneklerinden biri.

Roman kısa olmasına rağmen kolay okunan bir kitap değildir. Kitap belirli bir olay örgüsüne sahip değildir. Kitabın sonunda bir çözüm önerisi yoktur.

Kitabın ana fikrine ışık tutacak bir alıntı ile bitireyim:

“Ağaç dalı kompleksine tutulmuş kişi tedirgindir. İnsanların ağaç dallarını budayıp gövdeye yaklaştırdıkları gibi, yakınları onun içindeki bu Adako'yu da budarlar. Onu gövdeden ayırmamak için ellerinden geleni yaparlar. Kimi insana ne yapılsa yararı olmaz. Asi daldır o. Ayrılır. Balta işlemez ona”

mustafa stlaş

“aylak adam” ilk kez 1988’de okuduğum, 2012’de gmşlk okuma grubundaki konuşma için yeniden okuduğum, bu kez de istanbul okuma grubu için okuduğum bir kitaptır. her okuduğumda farklı bir yanı dikktimi çekiyor. bu nedenle de gerçekten edebiyatımız için klasik bir yapıttır.

yazar ve eleştirmen **mürşit balabanlılar**, cumhuriyet gazetesi’nin 11 aralık 1987 tarihli kitap ekinde yer alan ve kaleme aldığı “‘anayurt oteli’nin yazarı yusuf atılgan’ın yöneldiği  tema: hapis, intihar ve işkence” başlıklı yazısında yusuf atılgan’a atfen şunları yazıyor:

“... bir üçleme düşünmüştü: niye gelmiştik bu dünyaya? nereye gidiyorduk? anlamı neydi bunun? eee,şimdi nedir durumumuz? ya süresiz hapisteyiz, ya intihar ediyoruz, ya da işkence altında ldrlyoruz. bu üç ’temi üç ayrı romanda yazmak istemiştim. bunlardan intihar konusu, anayurt oteli’ne de girdi. yeni yazmakta olduğum romanda işkence altında ölümü ele aldım...”

aylak adam bu üçlemenin ilk yapıtıydı ve bu saptamaya göre tem’i “süresiz hapiste olmak”tı. aynı yazıda yine yusuf atılgan bu yapıtını ve söz ettiği hli şöyle tanımlıyordu:

“‘aylak adam’ bir çeşit günlük yaşamın eleştirisiydi, bir karşı çıkıştı. yani kültürlü bir aydının bazı toplumsal kurallara, evliliğe, eli paketli olmaya vb. karşı çıkıştı; özgürlüğe tutkunluğuydu. aylak adam’ın aradığı sevgi de ana sevgisiyle cinsel sevgi karışımı bir şeydir. ikisinin bir uyurumunu arar. böyle bir şey de olmaz zaten. burada seyrek de olsa romana ben girerim. ayraç açar, yazar olarak bazı şeyleri hissettiririm okura. aylak adam’da çok azdır bu ayraçlar.”

bu ayraçlar aslında insan olmakla, insan olanı çözümlemekle ilgilidir. freud’dan el alan ve onun kuramını ete kemiğe büründürerek gündelik yaşama adapte eden carl gustav jung “arketip” kavramını ve çözümlemesini şöyle ortaya koyuyor:

“kolektif bilinçaltının, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana evrensel bir şekilde bilinçaltında bulunduğunu söylemiştik. arketipler ise işte tam burada bulunuyor. arketipler, insan içgüdülerinin analitik psikolojideki karşılığıdır diyebiliriz. arketipler, algımızı örgütler ve bilinç içeriklerini düzenler. evrimsel açıdan baktığımızda arketipler, yüzyıllardır süregelen kuşakların, yaşadığı durumlara verdiği tepkilerdir. Örneğin, bir aslandan korkmak buna verilecek basit bir örnektir. hayatımızda bir aslanla karşılaşmış olmasak bile, aslandan korkarız. Çünkü insanlar, kuşaklardır aslanlara karşı korku beslemiştir. birçok arketip vardır (kahraman, ebeveyn, yaratıcı, sihirbaz vs.) fakat biz en önemli 4 tanesini kısaca açıklayalım:

1- persona (maske): persona, topluma karşı taktığımız maskedir. kendimizi, dünya’ya sunuş biçimimizdir. Örneğin, ailemize karşı farklı, arkadaşlarımıza karşı farklı davranırız. yani maske değiştiririz. işte bu personamızdır. bulunduğumuz sosyal ortamda kabul edilmek veya dışlanmamak için bunu sık sık yaparız. personayı fazla özümsemeye sonucunda kişilik bozulmaları ortaya çıkabilir.

aylak adam’ın ‘persona’sı “c.”dir. c. babasının pek de hak etmediği paranın sahibi olarak “zengin” değil “paralı” bir adamdır. Üniversitede edebiyat okumuş ama bitirememiş birisidir. bir “aylak” adamdır. aradığı kendisini tamamlayacak bir varlık, bir kadındır.

2- gölge (ing: “shadow”) gölge, en karanlık yanımızdır. her türlü bastırılmış düşünce, duygu, kabul görmeyen cinsel istekler, arzular, içgüdüler vs. burada bulunur. kısacası, topluma ve kendimize ters düşen her şeyi içerir. bu konuda en çok verilen örneklere biri ensestir. ensest, seçilim değerini (genotiplerin sonraki kuşaklara yavru bırakmada ne kadar başarlı olduğu) olumsuz etkiler. akrabalık kan bağının bulunduğu cinsel ilişkiler sonucunda sağlıklı yavru dünyaya getirme oranı

oldukça düşer. yani bu bize uyumsuzdur (ing: "maladaptive"). bu yüzden ensest, gölge arketipinin bir bileşenidir diyebiliriz.

aylak adam'ın "c."sinin maskeleydiği unsurlar ise onun gerçek anlamda hiç tanımadığı, annesi, teyzesi zehra ve hiç sevmediği onun kulağını yırtan ve o yüzden de bir tik edinmesine yol açan babasıdır. babasının, annesi öldükten sonra bacaklarını okşadığı kadın ise, c.'nin annesinin yerine koyarak memelerinin arasında yattığı teyzesi zehra'dır. ama o teyze aynı zamanda babasının bacaklarını okşamasına izin veren, babasıyla birlikte olmak için kapıları kapalı kapatan, c. ile babasının paylaşmadıkları bir kadındır. c. o kadını yaşamı boyunca, hizmetçi eleni'de, ressam ayşe'de, kendisini eli paketlilerden birisi yapmaya niyetli güler'de, etini para ile satan şaşı kadında, daha doğrusu tanıdığı hemeh her kadında arayacaktır. bu arayışın sonunda gerçekleşecek tek eylem ise ya o kadınların bacaklarını sevmek, ya da memelerinin arasında yatmaktır. ama bunu o kadınlardan başka kimsenin bilmesi mümkün değildir.

3- anima ve animus: *anima, erkeklerdeki kadınsı yöndür. animus ise kadınlardaki erkeksi taraftır. örnek vermek gerekirse bilinçli olarak aşırı derecede erkeksi olan/davranan bir erkeğin aynı zamanda yüksek derecede kadınsı bir yanı vardır. çünkü erkek, toplumun da etkisiyle kadınsal özelliklerini silmeye çalışır. "erkekler ağlamaz.", "kadın gibi davranma." gibi cümleler bu durumu çok kolay anlamamıza yardımcı olur. kadınsal özelliklerini silmeye çalışan "aşırı erkeksi görünümlü" bir erkeğin bilinçaltında bu kadınsal enerji birikir. bu yüzden böyle erkeklerin, belirgin zayıf özellikleri vardır. aynı örnek, kadın için de verilebilir.*

aylak adam c. bir erkek olduğu için onu tamamlayan ve bütünleyen bir anima'sı vardır. onun animaları iki grupta toplanır. birinci grup ideal olanlardır. her ne kadar adına roman boyunca "a." denilirse de, b ve c'nin olduğu yerde olması kaçınılmaz olan ve sadece tanımlanan bir kadındır. onu bütünleyecek olan kurmaca, hayali bir kadın. öyle bir ideal kadınla henüz karşılaşmamıştır ama onu ney olarak tanımlayabilmektedir:

"ben, toplumdaki değerlerin ikiyüzlülüğünü, sahteliğini, gülünçlüğünü görelî beri, gülünç olmayan tek tutacağı arıyorum: gerçek sevgiyi! bir kadın. birbirimize yeteceğimiz, benimle birlik düşünen, duyan, seven bir kadın"

böyle bir kadının dünyada olmadığını da yine orada yazar. ama ona yakın bir "b." vardır. arkadaşı sami'nin kıza kardeşi. ona tanıdığı gerçek kadınlardan güler'in adını öğreten, romanın sonunda bir kez daha ortaya çıkan mavili kadın b. c. sonunda onu bulacak ama yine elinden kaçıracaktır. oysa bu defa bulabilmiş olsa varlığını tamamlama imkânına kavuşacaktır. ama bu gerçekte olduğu gibi her zaman gerçek olmayacak bir hayaldir.

4-kendilik (self): *kendilik/benlik, kişiliğin bilinç halinin ve bilinçaltının birleşimidir. rüyalarda kendini üst düzey kişilikler (peygamber, kahraman gibi) ve bütünlük simgeleriyle (daire, kare, çarmıh) gösterir. ying ve yang karşıtlığının bütünlüğünü de buna örnek verebiliriz.*

aylak adam'ın kendilik hâline karşılık gelen arketipi ise bizzat yazarın kendisi yani yusuf atılgan'dır. hiç tanışmadan 15 yıl sadece mektup arkadaşı olarak yazıştığı sonradan evleneceği eşi serpil'le kendini tamamlayan ve oğlu mehmet hamdi ya da memo'nun babası olan ve bize bu yapıtları armağan eden, daha pek çoğunu yazabilecek bir potansiyele sahipken çok erken yaşta belki de aradığını bulduğu bir başka yere giden yusuf atılgan.

aylak adam'ın manifestosu

aylak adam romanı tüm bunların ötesinde ve üzerinde bana göre aslında bir **protesto** metnidir.

insanın, özellikle de bir "kentte" ve "kapitalist" bir sistem içinde yaşayan insanın protestosudur. kent ve kapitalizm birbirlerini bütünleyen olgu ya da yapılarıdır. bu yapıların varolması ve varlığını sürdürmesi ancak

insanların varlığına bağlıdır, bunlar **üreten ve tüketen** insanlardır. sadece üreten, ya da sadece tüketen insanlar her iki yapıya da aykırıdır. o yüzden aylak adamlar, daha doğru bir tabirle aylak insanlar, en başta onlara karışmayarak, bunların sonunu erdirecek güçteki varlıklardır.

kapitalizmin ne olduğunu daha erken fark eden “burg”larda varolur böyle aylak insanlar. fransa da adları “flanör”dür... dünya edebiyatına damgasını vuran insanların çoğu onlar arasından çıkar. varlıklı, entelektüel, aykırı, öteki ve farklı insanlardır onlar. proust da onlardan birisidir, baudelaire de...

işlevleri öcelikle bu aykırı ve ötekillikleri ile ezberleri bozmaktır. varlıkları ve bu davranışları ile bu yapılara uyan, uygun davranan ve ona tutunanlara birer ayna tutarlar. amaçları bu kadardır. asla onlara örnek olmak, bir yol göstermek ya da bir çıkış veya tutum önermek amacıyla değillerdir. yalnızca tutulması gereken yolun onların tuttukları yol olmadığını göstermekle yetinirler.

diğer yandan onlar bireyliklerinin de “fevk”inde olan insanlardır. dolayısıyla insan denilen varlığın tüm çelişkilerini sadece içlerinde barındırmaz, ama onu görünür hâle getirerek yaşarlar. aslında kendileri gibi insan olan, ama bunun farkında olmayan çoğunluğa hâllerini göstermek isterler. bilinçleri ve elbette bilinç dışları da çok karışık ve karmaşık yapıda olma insanlardır öz olarak.

bunu, insanın yaşamı boyunca farklı evrelerde ortaya çıkan ve görünen hâllerin tümünü, tüm yaşamları boyunca eş zamanlı, eş anlı olarak her an yaşayabilen ve gösterebilen insanlardır. bazen hiçbir şeyden habersiz bir bebek, bazen her şeye meraklı, anlamaya istekli ama pek çok şeyi de anlayamayan bir çocuk, bazen yaşamın hazlarının farkına varmaya başlayan bir yeni yetme ya da ergen, bazen hiçbir yere sığmayan her şeye itiraz eden ve karşı çıkan bir genç, bazen bir yerlerine monte olarak dünyayı güzelleştirmeyi görev bilen akıllı uslu bir erişkin ve yine bazen de yaşını başını almış, çok önemli konularda önemli şeylerin farkında olan ve bilen, yaşamın her anını dolu dolu yaşayan bilge insanlardır onlar. tabi tüm bu yaşam evrelerinde insanın içinde hissettiği ve her an ortaya çıkabilecek sapkınlıkları da bu unsurlara katmak gerekir. onlar tüm bu özellikleri ile “insan” denen varlığın en uç yanlarını ve farklı boyutlarını yansıtırlar. akla getirirler ve düşündürürler. o yüzden her zaman ve her yerde geçerli olan bir anlamda evrensel prototipe uyan bir karakterdirler. eğer bir gün insan gerçekten gelişip “yetkin bir birey” olacaksa, o hâle ulaşımaları için geçilecek evreleri de onlar ortaya koyarlar. aylak insanlar asla “iyi, doğru ve güzel” olarak nitelenemezler ama her zaman gerçeklerdir.

bu gerçek karakterleri, gerek yurt içinde gerekse dünya ölçeğinde pek çok yazar, sait faik’in “lüzumsuz adam”ından veya mehmed rauf’un “necip”inden, john berger’in “g”sine kadar yarattığı çeşitli adlar altında bir “tip” olacak şekilde anlatmışlardır.

yusuf atılgan da bu ilk romanında kendinden de kimi unsurları içerecek şekilde aynı evrensel tipi mükemmel biçimde yaratmıştır. aylak adam romanıyla, yarattığı bu tip üzerinden, bizi massetmeye, içine katmaya çalışan kent ve kapitalist dünyaya bir protestoyu ortaya koyduğu bir “manifesto” yazmıştır. ancak bu manifestoya uygun biçimde sürdüremediği kendi öz yaşamıyla da bu manifestonun olumsuz sağlamasını yaparak onun değer ve önemini de azaltmış, sonrasında kaleme aldığı anayurt oteliyle o aykırı karakterin diğer açmazlarını ortaya koyarak uyarısını bir başka düzlemde sürdürmeye çalışmış, sentezi ortaya koyacak olan son romanını tamamlamaya çmrü vefa etmediği için savı havada kalmıştır.

aylak adam insanın yaşamdaki işlevi ve yalnızlığı ile bir ilişkiye sahip olmanın kaynakları ve gerçekleşmesi sürecindeki tüm duygu ve düşünceleri ortaya koyan anlatım özellikleri bakımından da, bir romanda olmazsa olmaz tüm unsurlarına yer vererek, bunları uyumlu ve güzel bir şekilde sunan kült bir romandır ve defalarca okunması, ele aldığı her ayrıntı üzerinde düşünülmesi gereklidir.

bu yapıtı okurken aklıma gelen ve tartışmak istediğim soruların bazıları paylaşarak değerlendirmemi tamamlayayım.

- * aylaklık muhalifliğin temel bir unsuru ya da koşulu mudur? ait ve dahil olarak bir sisteme, modele, bir yaşama tarzına muhalif olunabilir mi? örneğin “evlenerek, evliliğin tüm gereklerini yerine getirerek bir muhalif çizgi yaratılabilir mi?
- * özelinde “c” ile yusuf atılğan, “c” ile yazar, aydın, entelektüel olmanın kesiştiği yanlar noktalar nelerdir?
- * para-insan-yaşam birlikteliği ya da denklemini gerçek ve olmazsa olmaz bir unsur mudur? “zengin” olmakla “paralı” olmak arasında bir fark var mıdır? bu fark nedir? nereden kaynaklanmaktadır?
- * insan-erkek-aylaklık ile toplumsal cinsiyet toplumsal kimlik arasında bir bağ bir olmazsa olmazlık söz konusu mudur? aylak kadın olunabilir mi?
- * cinselliğin tanımı ve kapsamı nedir? sadece üremeye yönelik bir cinsellik tanımı bu olguyu tanımlamaya yeter mi? tekil ve sabit kimlik ve cinsiyet, teklik, tek eşlilik, süreklilik, alışkanlık cinselliği ortadan kaldırır mı?
- * insan ve cinselliği özgürce -sorumluluk duymadan- yaşamak kent içinde ve kapitalist bir toplumda mümkün müdür? değilse neden değildir?
- * en küçük toplumsal birim olan iki kişilik beraberliklerde bu ilişkinin taraflarının toplumsal kimlikleri, görev ve sorumlulukları, beklenti ve arzuları ile sundukları eşitlenebilir mi? mutlak eşitlik ilişkinin sürmesini sağlar mı? kadın ve erkek açısından farklılıklar nelerdir?